
Hathatósan

Szóbeli ellenőrzés a földrajztanításban

KORMÁNY GYULA

A tanulók pszichikai tulajdonságainak fejlődéséről, a tanítási-tanulási folyamat eredményeiről, hiányosságairól, a tantervi követelmények különböző szintű teljesítéséről a tanulók ellenőrzése folyamán kapunk értékelhető információkat. A tanulók tudásának ellenőrzése az iskolai munkában elengedhetetlen tanári tevékenység. A gyakorlati tapasztalat viszont több esetben azt mutatja, hogy nem fordítunk kellő figyelmet a tanulók ismereteinek változatos, sokoldalú ellenőrzésére. Meggyőződésünk, hogy ez nem az ellenőrzés személyiségformáló jelentőségének a lebecsüléséből fakad, hanem elsősorban abból, hogy súlyponteltolódás történt az új anyag feldolgozásának a javára. (Az egyes tanítási egységek tartalmi túlméretezettsége ésszerű szelektálás mellett is feszített feldolgozási ütemet kíván.) Másrészt heti 2 órában (a magas osztálylétszámok miatt) kevés lehetőség van egy-egy tanuló rendszeres és sokoldalú ellenőrzésére, földrajzi tudásának feltárására. Mindez gondot, feszültséget jelent a tanulók teljesítményének objektív értékelésénél, osztályozásánál.

A fenti nehézségekkel még a közeli jövőben is számolnunk kell, éppen ezért keresnünk kell azokat az ellenőrzési formákat, amelyek alkalmazásával egy adott időn belül minél több tanuló tudásszintjéről, teljesítményéről szerezhetünk megbízható képet.

A következőkben ahhoz szeretnénk hozzájárulni, hogy a földrajzórán milyen szempontok figyelembe vételével, és milyen ellenőrzési formák alkalmazásával tehetjük hatékonyabbá a tanulói ellenőrzést, személyiségük fejlesztése érdekében.

Az ellenőrzés feltételei

A hatékony ellenőrzés legfontosabb feltétele, hogy: legyen rendszeres, sokoldalú, változatos és személyre szabott. A rendszerességen értjük, hogy az ellenőrzés ne szorítkozzon tanulónként féléves átlagban 2-3 alkalomra, frontális ellenőrzéskor néhány "ügyeletes", mindig szereplő tanulóra. Ne legyen spontán, ne csak a tanóra 8-10 percére korlátozódjék. Terjedjen ki a tanítási-tanulási folyamat egészére, az osztályközösség és benne az egyéni teljesítmények gyakori mérésére, értékelésére. A rendszeres ellenőrzés előnye, hogy folyamatos tanulásra szoktatjuk és pontos munkavégzésre neveljük a tanulókat. Biztosítjuk a szilárd földrajzi ismeretek, jártasságok, készségek, a hézagtelen tudás megszerzésének lehetőségét.

A sokirányú ellenőrzés során a földrajzi ismeretek valamennyi összetevőjét vizsgáljuk: tények, fogalmak, összefüggések, törvényszerűségek ismeretét, ezzel kapcsolatban a tanulók földrajzi gondolkodását, kommunikációs képességét, térképolvasási, kép- és ábraelemző jártasságát, az új és a korábban szerzett ismeretek szilárd-ságát. Előfordulhat, hogy minderre a tanulónak a felelési időn belül (4-5 perc) nincs

lehetősége. Ilyenkor az új anyag feldolgozásának folyamatában tovább figyeljük az aktivitását, az alkalmazó ellenőrzések során nyújtott teljesítményét. Gondos feleltetési terv segítségével lehetőségünk van arra, hogy a tanuló tudását sokoldalúan ellenőrizzük.

A korszerű pedagógiai szemlélet azt igényli, hogy az ellenőrzés során is vegyük figyelembe az egyéni adottságokat, a kérdések, feladatok igazodjanak a tanulók képességeihez. Vagyis helyes, ha a tanár a gyenge tanulók részére esetenként könnyebb, általuk biztonságosan megoldható feladatokat tervez. Feltétlenül motiválóbb, fejlesztőbb hatású egy könnyebb, "testre szabott" feladat sikeres megoldása, mint a túl nehéznek, megoldhatatlannak tűnő feladattal folytatott küzdelem. Mindez nem jelentheti azt, hogy a tanuló semmiféle erőfeszítést ne tegyen a feladatmegoldás érdekében. Fokozatos, egyre sokoldalúbb tényismeretekkel, topográfiai tájékozottsággal, majd fogalmak jellemzőinek feltárással, összefüggések meglátásával, kifejtésével nehezebb és nehezebb feladatok elé állítsuk a tanulót.

A hatékony ellenőrzés fontos feltétele, hogy ne legyen egyhangú. Helytelen, ha csak szóbeli feleletek töltik ki az ellenőrzésre fordítandó időt, vagy hosszabb időn át csupán írásbeli feladatok megoldására kerül sor. Az oktatás és nevelés szempontjából jelentős szerepet tulajdonítunk a változatos ellenőrzésnek, amikor szóbeli felelet mellett az írásos, rajzos, írásvetítővel, applikációval, tematikus térképpel, gyakorlati tevékenységgel járó munkát kívánunk.

Mindezek mellett nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a legkorszerűbb elméletek és eljárások is csak akkor hatékonyak, ha a tanár tevékenységében a korszerű pedagógiai, metodikai szemlélet tükröződik, s olyan légkört tud teremteni, melyben a tanuló azt produkálja, amit tud, s az ellenőrzést az iskolai munka természetes velejárójaként fogja fel, nem jelent számára felesleges izgalmat, félelmet.

Az ellenőrzés helye a tanítási-tanulási folyamatban

Az ellenőrzést, értékelést, az osztályzást a személyiség fejlesztésében olyan eszközrendszernek tekintjük, amely beépül a tanítási-tanulási folyamat egészébe, nem különül el a tanítási óra önálló mozzanataként, és nem szűkíthető le az óra egy részére, 10-12 perces időtartamra. A földrajztanítás gyakorlatából is tudjuk, az ismeretek feldolgozása, elsajátítása, alkalmazása során lépten-nyomon felidéztetjük, felismertetjük a tanulókkal a korábban szerzett ismereteket. Érdekel bennünket, meg akarunk győződni arról, hogy mennyire szilárdak a régebben elsajátított ismeretek, s milyen mértékben építhetünk rájuk az új anyag feldolgozásában. Többnyire elengedhetetlenül szükséges – akár új ismeretszerzésről, ismétlésről, rendszerezésről, akár az ismeretek gyakorlati alkalmazásáról van szó –, annak ellenőrzése, hogy megvannak-e azok az ismeretek, jártasságok, készségek, amelyeket alkalmazni akarunk. Pl. 8. osztályban "Az Alföld éghajlata, vízrajza, természetes növényzete és talaja" c. tanítási egység feldolgozása előtt szükségszerű arról meggyőződnünk, hogy a tanulóknak pontos, valósághű ismeretei vannak-e a hazánk éghajlatát befolyásoló éghajlatalakító tényezők szerepéről és törvényszerűségéről.

A kapcsolódó jellegű ellenőrző kérdéseket, feladatokat nemcsak egy-egy tanítási, illetve logikai egység feldolgozása előtt szükségszerű feltenni, hanem az anyag feldolgozása közben is, az elemzés, a fogalomalkotás, az összehasonlítások, az általánosítások, az ismeretek rögzítése során. Az óráközi részösszefoglaláskor, és az óra végi összefoglalás alkalmával ismételten ellenőriznünk kell az új fogalmak, tények, folyamatok, összefüggések megértését, elsajátítását. Így győződhetünk meg az emlékezetbevézés pontosságáról, szilárdságáról.

Az előbbi néhány példa is jól érzékelteti, hogy a tanulók ismereteinek ellenőrzése

nem szűkíthető le a tanítási óra egy önálló mozzanatára, hanem szervesen, minden mesterkélés, erőltetés nélkül beépül a tanítási-tanulási folyamat különböző részeibe.

A korszerű ellenőrzés nem merül ki abban, hogy az óra melyik részében alkalmazzuk. Akkor járunk el helyesen, ha arra törekszünk, hogy a tanuló a tanítási-tanulási folyamatban a lehető legnagyobb aktivitással vegyen részt, s a szerzett földrajzi ismereteket, jelenségeket tudja pontosan felidézni, felismerni és kellő helyen alkalmazni.

Az ellenőrzés formái

A földrajzoktatásban a tanulók tudásának ellenőrzésére, értékelésére mind a szóbeli felelet, az írásbeli munka, az ábra- és képelemző, mind pedig a tanulók egyéb gyakorlati tevékenysége a közvetlen környezetben, a terepasztalon, földgömbbel végzett munkája felhasználható.

Napjainkban az ellenőrzés leggyakoribb formája a szóbeli ellenőrzés, de mellette egyre inkább teret hódít az írásbeli ellenőrzés, amely összefüggésben van az objektív értékelés igényével és a magas osztálylétszámok tudásának alaposabb megismerésével. A földrajzoktatásban megállapíthatjuk, hogy az írásbeli ellenőrzés szerepe ugyan növekszik, de az egyéni szóbeli feleltetés vezető szerepét megőrizte.

A szóbeli ellenőrzés népszerűsége és alkalmazásának előtérbe állítása pszichológiai tényezőkre vezethető vissza. *Kelemen László* (4) szerint "A szóbeli felelés alkalmával a tanár és a tanulók között közvetlen és élő kapcsolat jön létre. Ez a kapcsolat általában előnyös hatású szokott lenni a tanulók számára. A tanulók nincsenek annyira magukra hagyva a felelésnél, mint az írásbeli dolgozatnál. Feleltük értékét a tanár tekintetéből, vagy a társak viselkedéséből is legtöbbször már fel tudják mérni. Így már menet közben javítani tudják az esetleges hibákat. Legtöbbször a tanár sem nézi közömbösen a tanuló feleletét. Helyesli vagy helyteleníti: gesztusokkal, szavakkal kíséri. Fennakadás esetén segítő kérdést ad stb."

A szóbeli ellenőrzés mellett igen sok érv szól, ezért alkalmazása a földrajzórán nem vonható kétségbe, mert egy adott jelenség, téma összefüggő, logikus formában történő kifejezésére ad lehetőséget. Helyes beszéd- és előadásmód kifejlesztésére neveli a tanulókat. Módot ad a tanuló önálló feladat- és problémamegoldó képességének fejlesztésére. Alkalmazásának eredményessége azonban attól függ, hogyan tervezzük meg és milyen körülmények között bonyolítjuk le. Ugyanis a szóbeli ellenőrzés nem korlátozódhat pusztán a tanuló reprodukív teljesítményének megállapítására. Úgy érdemes a kérdéseket feltenni, a feladatokat meghatározni, hogy az emlékezetbe vésés szilárdságán túl a megértés fokát, az összefüggések meglátását, a topográfiai tájékozottságot, főként pedig az ismeretek alkalmazására való képességet, készségeket is minél pontosabban meg lehessen állapítani.

Frontális ellenőrzés

A szóbeli ellenőrzés egyik gyakran alkalmazott formája a frontális, vagy osztályellenőrzés. Célja, hogy együttes munkával felidézzük az elmúlt óra, órák lényeges részeit, megteremtsük a kapcsolatot a régi és az új anyag között, képet kapjunk a tanulók felkészültségéről, s biztosítsuk a permanens ismétlést, az ismeretek megszilárdítását. A kérdés-felelet formájában végbemenő frontális ellenőrzésnél minden azon múlik, hogy milyenek a tanári kérdések. Ha a kérdések túlságosan rövid válaszokat igényelnek (pl. 8.o. Mikor árad a Tisza? A Tisza hol ömlik a Dunába? Hol ered a Tisza?) nemigen kapunk megbízható támpontokat az értékeléshez. A sugalmazó, vagy hibás kérdésekre adott feleletek pedig egyenesen félrevezetők az érté-

kelés szempontjából. "Gyakori hibája a frontális ellenőrzésnek, hogy a tanár kérdései öncélúak, s nem a kitűzött didaktikai feladat megoldását szolgálják. Tartalmi szempontból sokszor fedésre kerülnek az utána következő egyéni feladatokkal, így a tanulók ... mondják el a kollektív ellenőrzés alkalmával a későbbi egyéni feleletek lényegét... Hiba az is, ha ... a kérdések ... nem kapcsolódnak az egyéni feleletek témáihoz, vagy a feldolgozandó új ismeretanyaghoz .. ha túl általánosak vagy agyonismételt dolgokra vonatkoznak". (2) A kérdéseket úgy kell megfogalmaznunk, hogy átfogóak, világosak, könnyen érthetők legyenek, emeljék ki a tanult anyag súlyponti részeit, adatait, s vonatkozzanak a régebbi és újabb anyagrészekre.

Az osztályellenőrzésre legnagyobb gyakorisággal az óra első perceiben kerül sor. De alkalmazzuk az egyéni feleletek értékelése, kiegészítése során, vagy az új anyag feldolgozásának folyamatában, melynek lehetséges változatairól a fentiekben már szóltunk.

Egyéni ellenőrzés

A szóbeli ellenőrzés másik formája az egyéni, hosszabb, összefüggő szóbeli felelet. Amely természetesen nemcsak azt jelenti, hogy a tanuló hosszabb-rövidebb feleletet ad a feltett kérdésekre, hanem ez szükségszerűen összekapcsolódhat az atlasz, térkép, kép, ábra, táblázat elemzésével, értékelésével. Sőt olyan feladatokat is adhatunk a szóbeli felelőnek, amelyek kép, ábra, térkép, atlasz, statisztikai adatok stb. önálló elemzését kívánja meg. Pl. 8. osztályban Magyarország hőmérsékleti és csapadékviszonyainak jellemzésekor a tanuló alkalmazóképes tudásának a megállapítására nyújt kiváló lehetőséget a klímadiagramok és a tematikus térképek értékelése. A tanuló a tankönyvben lévő klímadiagram segítségével értékeli a hőmérséklet és a csapadék időbeli változását. Majd az atlasz tematikus térképein, a hőmérséklet és a csapadék térbeli megoszlását vizsgálja úgy, hogy a tények közlésén túl rámutat azokra az okokra, amelyek szerepet játszanak a hőmérséklet és a csapadék területi eloszlásában.

Az egyéni ellenőrzésnek hatékony formája az, amikor az új anyag feldolgozása után egy tanuló végzi az összefoglalást tanári, vagy tanulói kérdések alapján. Ilyen jellegű ellenőrzések alkalmával meggyőződhetünk az új ismeret elsajátításának mértékéről, a tanuló lényegkiemelő, összehasonlító, rendszerező képességéről.

Taneszközök az ellenőrzésben

Az egyéni szóbeli ellenőrzés során kitűnően felhasználható a földrajzi jelenségek, folyamatok lényeges jellemzőinek a bemutatására, ok- és okozati kapcsolatok feltárására, ismeretek rendszerezésére stb. az *írásvetítő transzparens*. Ugyancsak kedvező hatásfokkal alkalmazható egy-egy hazai, vagy távolabbi táj, ország természeti, gazdasági adottságainak jellemzésére, értékelésére a *videofelvétel*. Pl. 7. osztályban Lengyelország természeti adottságainak ellenőrzésekor az egyik felelőnek a következő feladatot adhatjuk: A videofelvételen milyen tengerparti képződményeket ismeresz fel? Jellemezd kialakulásuk folyamatát, gazdasági jelentőségüket!

A tanuló munkáját esetenként magnetofon segítségével is ellenőrizhetjük. Pl. úgy, hogy a tanuló az írásban kapott kérdésekre adott válaszát magnetofonszalagra mondja, azalatt amíg felelőtársai applikációs táblánál, térképnél, vagy közvetlenül szóban mondják el, illetve oldják meg a számukra kijelölt feladatokat. A magnetofonszalagra rögzített feleletet visszajátszuk, amit az egész osztály meghallgat, majd a tanár irányításával értékeli, szükség szerint kiegészít. A felelet visszajátszása ismétlést, rögzítést, a tanult anyag gyakorlását is jelenti. Ezen túl mással össze nem

hasonlítható lehetőséget ad az önellenőrzésre, helyes önértékelésre, önnevelésre. Pl. gyors vagy vontatott beszédtempó, gyakori szóismétlés, szokássá vált rossz ejtés stb. esetében és a helyes magatartás alakításában, fejlesztésében segíthet a magnetofon szalag visszahallgatása.

Közismert, hogy a földrajzoktatásban, akármelyik ellenőrzési formát választjuk, nélkülözhetetlen a térkép. Alkalmazása elkerülhetetlen akkor is, ha a tanuló ábra, kép, applikáció stb. alapján felel, mert a különböző taneszközök segítségével a földrajzi környezetéből kiemelt jelenségeket csak a térkép felhasználásával tudjuk visszahelyezni a környezetébe, ahol kapcsolatrendszerében értékelhetjük a jelenséget, folyamatot, vagy a táj jellemzőit, potenciáit.

Az ellenőrzésnek nagyszerű formája a térképen való utaztatás. E feleltetési forma alkalmazásakor adhatunk feladatot tájak, országok, települések néhány jellemzőjének kiemelésére, vagy komplex jellemzésére. Pl. Utazz közúton Nyíregyházáról – Szegedre. Útvonaladon milyen városokon haladsz keresztül, s ott milyen ipari termékeket állítanak elő! Utazz a Skandináv-félszigeten Ny-ról K-felé az 52. északi szélességi kör mentén. Ismertesd ugyanezen az útvonalon az éghajlatot is, és mutass rá mi lehet az oka az eltérő éghajlatnak?

Játékos ellenőrzési formák

A játékos ellenőrzési formák csak elnevezésükben azok, de a kapott feladatok megoldása alapos ismereteket, jártasságokat, teljesítményképes tudást igényelnek. A feladat leggyakrabban valamilyen foglalkozáshoz, szerepkörhöz kapcsolódhat. Pl. 7. osztályban a következő feladatokat adhatjuk: Ha magyar üzletkötő lennél, milyen ásványi és kész termékeket vásárolnál Svéd- és Finnországból? Hajóskapitányként Barcelónából indulva milyen tengereken át haladva jutnál el Várna kikötőjébe? stb.

A frontális és az egyéni feleleteknél egyaránt alkalmazhatjuk a barchoba, relációanalízis feladatokat, ráismerő, kiválasztó-megnevező játékos formákat. Fogalmak, topográfiai ismeretek ellenőrzésénél alkalmazhatjuk a közkedvelt barchobát, amely az ismeretek felidézésén túl hozzájárul a problémamegoldó gondolkodás, az alkotó képzelet fejlesztéséhez. A reláció-analízis feladattípus egyszerűsített változatát alkalmazhatjuk a szóbeli ellenőrzésnél is. Pl. Az alábbi állítások közül melyik igaz és melyik hamis, döntsétek el.

Európát minden oldalról tenger határolja! (H), Észak-Európa felszínének kialakításában fontos szerepet játszott a jégkorszak! (I). Észak-Európa országai sűrűn lakottak, bár a tengerparton a viharok miatt nincsenek nagyobb városok! (H) Norvégia gazdaságában a fejlett iparnak van nagyobb súlya, melyhez az energia jelentős részét a bővízü folyókra épült vízierőművek biztosítják! (I).

Ráismerő játék pl. Szürkésfehér, világos színű kőzet, amely a tenger mélyén keletkezett, fontos építőanyag, jól faragható (mészkö). Mészköhegységekben kialakult széles járatok, hatalmas üregek (barlangok). Földalatti járatokban futó vízfolyás, mely a hegység lábánál bővízü forrásként bukkan a felszínre (barlangi patak).

A kiválasztó-megnevező játéknak sokféle változata lehetséges. Elsősorban a tény- és topográfiai ismereteket valamint számadatok tudását ellenőrizzük e formák keretében. Pl. Európa leghosszabb folyója? A Föld legnagyobb földrésze? Európa legtöbb szőlőt termelő országa? Nevezd meg a legnagyobbakat! E formánál egy vagy két földrajzi nevet, tény, számadatot mond a tanár, s a tanuló megnevezi miről van szó és megmondja a legnagyobbat. Pl. tanár (t): Góbi; tanuló (ta) válasza: sivatag, a legnagyobb kiterjedésű sivatag a Földön a Szahara; (t): Genfi-, Viktória-; (ta): tó, a legnagyobb a Káspi-tó; (t): Borneo-, Jáva-, (ta): sziget, legnagyobb Grönland szigete; (t): területe 10 millió km²; 30 millió km²; (ta): földrész, Ázsia a legnagyobb, 44 millió

km² stb. Adhatunk olyan feladatot, amikor magassági számok alapján meg kell nevezni a hegység, ill. a csúcs nevét. Pl. 4807 m (Alpok, Mont Blanc). Ehhez a típushoz sorolhatjuk a "kakkuktojás" c. játékot is. Pl. Észak-Alföld városai Debrecen, Nyíregyháza, Karcag, Szolnok, Jászberény, Orosháza,. Mely országokkal nem határos Bulgária? Jugoszlávia, Románia, Törökország, Görögország, Albánia. Szerencsés, ha a kérdéseket felváltva tanár és egy-egy tanuló adja a felelőnek, vagy az egész osztálynak.

Szó-, kép- és a jelkártya

A tanári kérdések, feladatok nemcsak élıszavas formában adhatók, hanem írásban *szó-, kép- és jelkártya* felhasználással is. A *szókártyára* legnagyobb gyakorisággal tényeket, fogalmakat, objektumokat stb. írunk fel, melyeket a tanulóknak értékelni, jellemezni, magyarázni kell. Pl. Mi a térkép? Sorold fel az éghajlat elemeit! Mi az időjárás? Mit értünk komplex vízgazdálkodáson? A Kisalföld mely városaiban vannak jelentősebb textilüzemek? A *képkártya* jellegzetes növények és állatok képeit rögzíti kartonlapon, vagy fényképen. Feladat: ezek felismerése, és elhelyezésük a földrajzi környezetükbe, vagy termő és tenyésztő körzetükbe. Pl. A következő feladatok lehetnek: A képkártyák közül válogasd ki az Alföldön termesztett ipari növényeket, s helyezd el azokat az applikációs táblán a legfontosabb termőterületekre! stb. A *jelkártyák* különböző ásványkincsek, ipari termékek, településtípusok stb. egyezményes jelei. A képkártyák használatához itt is a jelkártyák felismerését, applikációs táblán történő elhelyezésüket és jellemzésüket kérjük a tanulóktól. Pl. összekevert ásványkincsek közül válassza ki a tanuló a Dunántúli-középhegység ásványkincseit, helyezze mellé a jelüket, illetve helyezze el az applikációs táblán az előfordulási helyükre!

A kártyát a tanuló általában ismétlő, vagy kiegészítő kérdésként kapja, vagy húzza. Ha azt tapasztaljuk, hogy a tanuló összefüggések feltárásában, topográfiai tájékozottságban stb. bizonytalankodik, vagy nem sikerült meggyőző módon feltárni tudását, akkor adjunk a kezébe olyan feladatot tartalmazó kártyát, amelynek megoldása hozzásegít a helyes értékeléshez. Mind a játékos ellenőrző kérdések, mind a szó-, kép- és jelkártya feladatainak összeállítása, megszerkesztése többletmunkát kíván a tanártól. De a fáradságot megéri, mert ezek a formák messzemenően hozzájárulnak a sokoldalú, változatos és – nem lényegtelen – az élményszerű ellenőrzéshez.

A tanulók sokoldalú, változatos ellenőrzését biztosíthatjuk a fentiekén túl a szimultán ellenőrzéssel, melynek során egy időben több tanuló munkájának értékelését vegezzük. Pl. a szóbeli felelővel egy időben dolgozhat egy tanuló az írásvetítő transzparensen, a másik a táblai applikációnál, vagy a homokasztalnál. Más mód az, amikor a szóbeli felelővel párhuzamosan néhány tanuló (4-5) írásban, rajzban válaszol az előre elkészített feladatlapon, vagy a munkafüzet üresen hagyott feladataira.

Helyes, ha az osztály is meismeri az írásban kiadott feladatokat, mert ekkor nem rejtély az, hogy a tanuló társaiknak mire kell válaszolniuk, s ezen túl még azzal az előnnyel is jár, hogy a feladatmegoldás értékelésében tevékenyen részt vesznek.

A tanári kérdések szerepe

A szóbeli ellenőrzés feltétele a jó kérdezésmód. A helyes tanári kérdés a tanuló gyors reakcióját váltja ki, pontos felelet lehetőségét teremti meg. Ellenkező esetben a válaszadás nehezen, vagy el sem kezdődik, megtorpanás, bizonytalanság tapasztalható. Az ilyen esetekben az is előfordul, hogy a tanár nem az általa feltett kérdést kontrollálja, hanem a tanulókat vádolja, bírálja azzal, hogy figyelmetlenek, nem

tanultak stb. Mindezek elkerülésére a kérdéseket úgy kell megfogalmaznunk, hogy azok a lényegre irányuljanak, az értelmi erőket mozgósítsák, a gondolkodást fejlesszék.

Helytelen, ha úgy hangzik el a feladat: Mondd el, mit tanultál az elmúlt órán Észak- és Közép-Amerika éghajlatáról? Az ilyen jellegű kérdésekkel csak az emlékezetbevésést vizsgáljuk, nem kapunk választ arra, hogy a tanuló mennyire érti a megtanultakat, mennyire képes ismereteinek alkalmazására. Az anyag leírását, reprodukálását igénylő kérdésekkel helytelen tanulási módszerek – szószerinti bevésés, magolás – alkalmazására készítjük a tanulót.

Az egyéni szóbeli feleltetésnél kerüljük az olyan kérdéseket, amelyekre rövid, egymondatos válaszokat ad a tanuló. Pl. Milyen Ausztrália lakosságának eloszlása? Ausztráliában hol élnek a legkevesebben és a legtöbben? A rövid választ igénylő kérdések egymásutánja a tanár és a felelő közötti dialógust, párbeszédet eredményezi. Nem készíti a tanulót a téma részletes elemzésére, az egységben látásra, a kölcsönhatások feltárására, a hasonlóságok, különbségek bemutatására, csupán az anyag mozaikszerű reprodukálását kívánja meg. Hangsúlyozni szeretnénk, hogy a szóbeli ellenőrzés nem "párbeszéd" forma, nem a tanár és egy-egy tanuló között zajlik le, hanem az osztály és a tanár között.

A kérdezés nem könnyű feladat, megkívánja a helyes kérdések követelményeinek általános és speciális ismeretét, az esetről-esetre való gondos felkészülést.

Az eddigiekből kiderült, hogy a tanulói ellenőrzés lehetőségei, módjai nagy változatosságot mutatnak. A korszerű értékelés és osztályozás szempontjából szükséges is a sokféle változat, mert csak a teljesítmények összességét figyelembe véve vagyunk képesek megközelítően hű képet adni egy-egy tanuló tudásbeli gyarapodásáról, jártasságainak, képességeinek megfelelő szintű emelkedéséről.

IRODALOM

Balogh Béla András: *Megjegyzések az ellenőrzés funkcióiról*. Földrajztanítás, Bp., 1969./6. sz. pp. 161-167.

Fehér József: *A földrajztanítás módszertana* Bp., Tankönyvkiadó, 1980. p. 320

Irányelvek az értékelés és az osztályozás korszerűsítéséhez. Bp., Tankönyvkiadó, 1973. p. 30

Kelemen László: *A pedagógiai pszichológia alapkérdései*. Bp., Tankönyvkiadó, 1967. p. 391 p. 239

Köves József: *A tanulók értékelése és osztályozása a korszerű általános iskolai földrajzórában*. Földrajztanítás, Bp., 1969/3.sz. pp. 65-71.

Módszertani útmutató az értékelés, az osztályozás korszerűsítéséhez a földrajz tanításában. Földrajztanítás, Bp., 1973/5.sz.

Nagy Sándor: *Az oktatáselmélet alapkérdései*. Bp., Tankönyvkiadó, 1981. p. 302

Dr. Ormainé Jónás Ilona: *Tantervi útmutató*. Földrajz 6-8. osztály Bp., Tankönyvkiadó, 1983. p. 108